

VEDLEGG 1 BAKGRUNN OG HISTORIKK

Innhold

1	INNLEDNING	2
1.1	Tidligere arbeid med utarbeidelse av eierstrategi	2
1.2	Selskapets forslag om omdanning til konsern våren 2016.....	4
1.3	Oppfølgingen etter kommunestyrevedtakene i juni 2016.....	5
1.4	Anbefalinger om god eierstyring.....	7
2	HELGELAND KRAFT AS	9
2.1	Den første tiden – fusjonen i 1964.....	9
2.2	Vedtaket av energiloven i 1990 – diskusjon om ny selskapsform	9
2.3	Vedtaket av lov om interkommunale selskaper i 1999 – omorganisering til aksjeselskap	9
2.4	Etter omorganiseringen til aksjeselskap.....	10
2.5	Aksjeloven som ramme	12
2.6	Selskapets vedtekter	13
2.6.1	Generelt.....	13
2.6.2	Stemmerettsbegrensning.....	14
2.6.3	Omsetningsbegrensning.....	15
2.6.4	Bedriftsforsamlingen	16
2.7	Aksjonæravtalen fra oktober/desember 2000.....	18
2.7.1	Oversikt.....	18
2.7.2	Bestemmelser om overdragelse av aksjer.....	19
2.7.3	Bestemmelser om sammensetning av bedriftsforsamlingen.....	19
2.8	Lovendring om krav til selskapsmessig og funksjonelt skille.....	19
2.8.1	Lovendring 29. mars 2016 nr. 48 til energiloven.....	19
2.8.2	Hva innebærer krav om selskapsmessig og funksjonelt skille?.....	20
2.8.3	Frist for gjennomføring av de nye kravene	21

1 INNLEDNING

1.1 Tidligere arbeid med utarbeidelse av eierstrategi

Framtidig selskapsform for Selskapet – interkommunalt selskap eller aksjeselskap - hadde vært et tema helt siden vedtakelsen av energiloven i 1990. Da Selskapet ble vedtatt omdannet fra interkommunalt andelslag til aksjeselskap i 2000 (omdanningstidspunktet var 1. mars 2001) ble det lagt til grunn at daværende forhold i det interkommunale andelslaget i størst mulig grad skulle videreføres. Dette var nødvendig for at man skulle få bred oppslutning om endringsforslagene. Prosessen med omdanning til aksjeselskap avdekket at Eierkommunene så ulikt på flere mer grunnleggende spørsmål, herunder stemmerettsbegrensninger, omsetningsbegrensninger osv. Det ble forutsatt at Selskapet og Eierkommunene skulle arbeide videre med dette etter at omdanningen til aksjeselskap var gjennomført, se f.eks. Rådssak 10/00 hvor følgende framgår i innstillingen:

«Videre utredning av neste fase med overordnede eier- og selskapsstrategiske problemstillinger, basert bl.a. på innkomne signaler fra eierkommunene herunder konserndannelse, aksjenes omsettelighet, påfølgende vedtektstilpasninger og overordnede strukturforhold tilknyttet dette, er allerede igangsatt av styret og vil bli prioritert kommende vinter (jfr. kap. 7 i Strategisk Plan for HK).»

Styret drøftet eier/selskapsstrategier på en rekke møter før og etter Rådssak 10/00. Saken ble forelagt generalforsamlingen i Selskapet 14. juni 2002 som etter det opplyste tok følgende vurderinger fra styret til etterretning:

«Selskapsstruktur:

Styret har vurdert evt. omdanning av HK A/S til konsern.

Styret ser pt. ikke vektige nok grunner til å starte en slik omdanningsprosess.

Eierstruktur:

Styret vil utfra dagens situasjon og framtidsutsikter, herunder også verdimeslige, ikke tilrå HKs eiere å åpne for en nedsalgsprosess.

Vedtekter:

Styret finner ikke på nåværende tidspunkt å ville foreslå vedtektsendring med hensyn til stemmerettsbegrensning og distriktsrepresentasjon.

Blant styrets medlemmer er det ikke enighet om disse punkt.

Etter Styrets oppfatning er dette en sak som er et eieranliggende. Et initiativ til ev endring av vedtektene må derfor etter Styrets oppfatning klart komme til uttrykk fra eierne.»

Forslaget om utarbeidelse av en felles eierstrategi for Eierkommunene i Selskapet tas opp i 2008. I forbindelse med selskapskontroll av Selskapet dette året, ble det fra Indre Helgeland kommunerevisjon gitt slik anbefaling:

«Kommunen bør vurdere å utarbeide en skriftlig eierstrategi i form av en eierskapsmelding. Dette er ikke noe lovkrav, men vil være et nyttig dokument for både administrasjonen og politikere for å synliggjøre kommunens eierinteresser i selskaper.»

Kontrollrapporten ble behandlet i de respektive kommunestyre. Fra Rana kommunestyres protokoll, 18. juni 2008, gjengis:

«Kommunestyret tar rapport om selskapskontroll av Helgelandskraft AS til orientering.

Kommunestyret viser til rapportens anbefalinger, og ber administrasjonen vurdere tiltak for å imøtekomme anbefalingene, samt orientere kommunestyret om vurderingene som gjøres og eventuelle iverksatte tiltak innen mars 2009.»

Siden initiativet ble tatt i 2008, har flere av Eierkommunene fulgt opp og forankret strategier i egne eierskapsmeldinger vedtatt i kommunestyrene som rulleres med faste intervall.

Under rådmannsmøte i Indre Helgeland Regionråd 27. - 28. november 2014, hvor 6 av de 14 Eierkommunene deltok, la rådmennene fram følgende anbefaling:

«Det vurderes som viktig at eierkommunene nå prioriterer arbeidet med felles eierstrategier overfor Helgeland Kraft AS.

Rana og Vefsn kommune bes om å informere øvrige eiere og selskapet om initiativet og i samarbeid med Brønnøy og Alstahaug fremme forslag til organisering og framdrift for den videre prosess.

Følgende forhold bør konkretiseres:

- Forslag til mandat og sammensetning av eierskapsgruppe – viktig med god koordinering i forhold til øvrige eierkommuner.*
- Prosess for å sikre forankring av arbeidet i de styrende organ i selskapet og involvering av administrasjonen.*
- Framdriftsplan med milepæler.»*

I Indre Helgeland regionråd ble det fattet følgende vedtak 28. november s.å.:

«Indre Helgeland regionråd ser positivt på initiativet som er tatt blant eierkommunene i Helgeland Kraft AS og mener det er viktig at det utvikles eierstrategier overfor selskapet.»

Den 17. februar 2015 ble det avholdt møte mellom kommunene Brønnøy, Alstahaug, Vefsn og Rana, hvor det blant annet ble konkludert med at de nevnte kommuner er positive til initiativet som er tatt blant eierkommunene i Selskapet. Det ble ansett som viktig at det utvikles felles eierstrategier overfor selskapet. Videre ble det konkludert med:

«Vefsn og Rana kommune følger opp saken på vegne av eierkommunene i møte med administrativ ledelse i Helgeland Kraft AS ved første anledning og holder øvrige eierkommuner løpende orientert.»

Det ble avholdt møte med ledelsen i Selskapet 13. april 2015. Selskapet var positive til eierkommunenes ønske om å engasjere seg sterkere i den strategiske utviklingen av selskapet. Det ble foreslått at arbeidet med eierstrategier ble samkjørt med den forestående prosess rundt konsernetablering, og samtidig uttrykt et ønske om at kommunestyrene fattet vedtak omkring dette i løpet av første kvartal 2016.

På eiermøte 11. juni 2015 ble temaer knyttet til både eierskapsstrategi samt konsernetablering drøftet. I tilknytning til eierstrategi heter det i referatet:

«Innledningsvis ble det fra Helgeland Krafts side sterk og klart presisert at denne prosess ikke har sammenheng med, må koples til eller har betydning for den igangsatte pålagte prosess knyttet til konsernetablering. (...). På bakgrunn av drøftingene oppfattes at det konkrete initiativ fra de involverte rådmenn ikke var tilstrekkelig politisk forankret i de ulike

eierkommuner. Etter drøftinger ble møtet enig om at det nedsettes et politisk utvalg/arbeidsgruppe bestående av ordfører i Rana, Hemnes, Leirfjord og Brønnøy. Utvalgets oppgave blir å utarbeide forslag til nærmere konkretisert mandat som grunnlag for fremtidig felles eierskapsmelding.»

Om konsernetablering heter det i referatet:

«Administrerende direktør orienterte innledningsvis om kommende pålagt krav om etablering av konsern. Overgangen til konsern med ett morselskap og tre datterselskap HK Nett AS, HK Strøm AS og HK Vannkraft AS planlegges gjennomført fra 01012016. Foretrukket enkleste modell krever beslutninger i samtlige eieres kommunestyre. (...).»

1.2 Selskapets forslag om omdanning til konsern våren 2016

Våren 2016 foreslo Selskapet omdanning til konsern. Fra notat datert 18. mars 2016, oversendt som vedlegg til brev fra Selskapet til Eierkommunene sendt 6. april d.å., ble det gitt slik anbefaling:

«Selskapet anbefaler kommunestyrene i Alstahaug, Brønnøy, Dønna, Grane, Hattfjelldal, Hemnes, Herøy, Leirfjord, Nesna, Rana, Sømna, Vefsn, Vega og Vevelstad å fatte slikt vedtak:

- 1. Kommunestyret gir sin tilslutning til at Helgeland Kraft AS omdannes til konsern og at konsernetableringen gjennomføres som presentert i selskapets notat til eierkommunene av 18.03.2016.*
- 2. Kommunestyret gir ordføreren eller den ordføreren bemyndiger fullmakt til å representere kommunen i ekstraordinær generalforsamling i Helgeland Kraft AS og stemme for at Helgeland Kraft AS omdannes til konsern ved at Helgeland Kraft AS fusjonerer med Helgeland Kraft Vannkraft AS, som inngår i et hjelpekonsern opprettet for å tilrettelegge for konsernetableringen, og fullt ut eiet av Helgeland Kraft AS.*

Ved gjennomføring av fusjonen vil Helgeland Kraft AS slettes og kommunen vil motta aksjer i Helgeland Kraft Holding AS, som er morselskap i hjelpekonsernet, i samme forhold som kommunen i dag eier aksjer i Helgeland Kraft AS. Etter gjennomføring av konsernetableringen vil Helgeland Kraft Holding AS endre navn til Helgeland Kraft AS.

- 3. Kommunestyret gir ordføreren eller den ordføreren bemyndiger fullmakt til å representere kommunen i handlinger i sammenheng med omdannelsen til konsern herunder til å erklære at aksjonæravtalen for Helgeland Kraft AS bortfaller med virkning fra gjennomføring av konsernetableringen.»*

I følgebrevet fra Selskapet ble Eierkommunene anmodet om å behandle spørsmål knyttet til konsernetablering innen utgangen av juni 2016. Det het også:

«Ledelsen og styret i Helgeland Kraft AS («HK») har arbeidet med å omdanne HK til konsern siden 2014. Eierne er informert om arbeidet i generalforsamlinger i 2014 og 2015 samt i eget eiermøte 11.06.15. (...) Eierkommunenes involvering i konsernetableringen vil være nødvendig i to trinn. I første omgang vil det kreves at kommunestyrene treffer vedtak om å gi sin tilslutning til at HK omdannes til konsern.»

Selskapets begrunnelse for at Selskapet skal omdannes til konsern var i første rekke endringene i energiloven som ble vedtatt av Stortinget rett før påske 2016. Ved endring av energiloven ble det innført krav om *selskapsmessig* og *funksjonelt skille* for nettselskap. Det vises til Selskapets notat 18. mars 2016 punkt 2 om *«Hvorfor og hvordan etableres konsernet»*:

«Behovet for å omdanne HK til konsern er først og fremst begrunnet i endringene i energiloven som ble vedtatt av Stortinget 18.03.2016. Endringene medfører at det nå stilles krav til selskapsmessig og funksjonelt skille mellom nettvirksomhet og annen virksomhet for alle energiforetak med inntektsramme fastsatt av Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE). Kravene til selskapsmessig og funksjonelt skille innebærer at nettvirksomheten må skilles ut i en separat juridisk enhet. Nettselskapet kan ikke selv drive eller kontrollere annen virksomhet, og foretak som driver produksjon eller omsetning av elektrisk energi eller konsesjonspliktig fjernvarmevirksomhet skal ikke ha direkte eller indirekte kontroll over nettforetak. Videre kan ikke personer i ledelsen i nettforetak delta i ledelsen i foretak som driver konkurranseutsatt virksomhet.» (understreket her)

Selskapet hadde som en del av beslutningsgrunnlaget for omdanningen også utarbeidet utkast til «Overordnede prinsipper for eierstyring og selskapsledelse i Helgeland Kraft-konsernet». Dette var en blanding av eierstrategi, prinsipper for selskapsledelse og dels andre temaer, og bygget på en premis om at gjeldende vedtektsbestemmelser og selskapsorganer skulle videreføres mest mulig uendret.

Ved behandlingen av Selskapets forslag til omdanning til konsern i juni 2016 ble det avklart at det ikke var 2/3 flertall for vedtak om omdanning til konsernmodell.

1.3 Oppfølgingen etter kommunestyrevedtakene i juni 2016

I forbindelse med innkalling til ekstraordinær generalforsamling med etterfølgende eiermøte i Selskapet, hadde administrerende direktør lagt ved et notat med overskriften «Konsernetablering – oppsummering og videre prosess», datert 1. september 2016. Av notatet fremgikk bl.a.:

«20.05.16 ble vi informert om at rådmannen i Rana fortsatt gikk inn for å utsette konsernetableringen inntil konsekvenser for kommunenes eierstyring og kontroll med Helgeland Kraft var bedre utredet og eierstrategi/felles eierskapsmelding var behandlet i samtlige eierkommuner.

25.05.16 ble det derfor sendt brev til alle eierkommuner der vi advarte mot å utsette konsernetableringen og igjen presiserte at arbeidet med en felles eierstrategi ikke utfordres av at Helgeland Kraft etableres som konsern først så lenge utgangspunktet har vært minst mulig endring av bestående styringsstruktur.

Etter styremøtet 02.06.16 ble det 03.06.16 sendt epost til alle kommuner der konsekvenser [sic] ved en utsettelse ble nærmere konkretisert.

12 av kommunestyrene i våre 14 eierkommuner har så langt behandlet saken. Grane har utsatt behandlingen og Hemnes har berammet den i september.

Kommunene Vevelstad, Sømna, Dønna, Herøy, Leirfjord og Vega har fattet vedtak identisk med styrets anbefaling. Brønnøy og Vefsn har fattet tilnærmet like vedtak som gir sin tilslutning til konsernetablering fra 1.1.17, men som også forutsetter at kommunene skal utarbeide en eierskapsstrategi som skal være klar for endelig behandling i eierkommunene i des 2016.

Kommunene Alstahaug, Hattfjelldal, Nesna og Rana har gått mot konsernetablering 1.1.17 og vil ha konsekvensutredning og eierskapsmelding på plass først. Rana har tidfestet dette arbeid til 'fortrinnsvis i løpet av første halvår 2017.'.

Som en konsekvens av kommunenes behandling av forslaget om konsernetablering, har konsernetableringen blitt utsatt. Fra selskapets side er det ytret et ønske om at kommunene får gjort sine nødvendige avklaringer i løpet av det første kvartalet i 2017.

Rådmennene i Rana og Alstahaug tilskrev den 31. august 2016 samtlige rådmenn i Eierkommunene, og av brevet fremgår innledningsvis:

«Kommunestyrene i Rana og i Alstahaug traff vedtak i juni 2016 vedrørende eierstrategi for Helgeland Kraft AS. Det framgikk av vedtakene at rådmennene skulle utrede hvilke konsekvenser den foreslåtte konsernmodellen vil ha for kommunens eierstyring og kontroll med selskapet, herunder spørsmål om

- Avkastningskrav*
- Omsetningsbegrensninger*
- Stemmerettsbegrensning*
- Bestemmelser om bedriftsforsamling*
- Instruksen for valgkomiteen*
- Vedtektene*
- Styresammensetningen og vedtektene i datterselskapene*

Rådmennene i kommunene Rana, Alstahaug, Vefsn og Brønnøy fikk i oppdrag å utarbeide forslag til en felles eierstrategi som kunne involvere samtlige eierkommuner. Det ble forutsatt at arbeidet med eierskapsmelding skulle ferdigstilles før selskapet gjennomfører sine planer om konsernetablering.

Etter at ovennevnte vedtak ble fattet, har rådmannen i Rana og i Alstahaug tilskrevet selskapet for å avklare hvorvidt det fortsatt skal avholdes ekstraordinær generalforsamling 23. september 2016, slik forutsatt i brev til eierkommunene fra selskapet datert 6. april 2016. Det er også stilt spørsmål om hvordan selskapet etter dette ser for seg den videre prosessen mot konsernetablering.»

Det fremgikk videre av brevet:

«For at arbeidet med en felles eierskapsstrategi skal lykkes er det en viktig forutsetning at samtlige eierkommuners synspunkter kommer fram, og at hver enkelt eierkommune tar stilling til hva man ønsker med sitt eierskap i Helgeland Kraft AS.

Det er forutsatt i framdriftsplanen at første milepæl i arbeidet med eierskapsmeldingen er at rådmennene i samtlige eierkommuner innkalles til et møte i løpet av september 2016.

Det innkalles til et slikt møte

.....

Det forutsettes at det er rådmennene i eierkommunene som fører prosessen med utarbeidelse av eierskapsmelding fram til behandling i de respektive eierkommuners kommunestyre.

De eierkommunene som ikke allerede er gitt fullmakt til å delta i prosessen, men som ønsker å delta i det videre arbeidet, må i forkant av dette møtet ha sørget for at det foreligger nødvendig fullmakt til rådmannen. Til de eierkommuner som ønsker det følger vedlagt et forslag til fullmakt som kan legges fram for politisk behandling i de aktuelle kommunene.»

Det første møtet i Rådmannsgruppen ble avholdt 29. september 2016 i Bodø, og 11 av Eierkommunene var representert på møtet. I etterkant av møtet har samtlige kommuner sluttet seg til arbeidet med å utarbeide en eierskapsmelding. Rådmannsgruppen har fortsatt sitt arbeide med å utarbeide eierskapsmeldingen fram til presentasjonen for eierkommunene og Selskapets ledelse 16. februar 2017, i samarbeid med de engasjerte rådgivere. Det er avholdt heldagsmøter i Sandnessjøen den 11. november 2016 og i Mosjøen 2. desember 2016 og 9. januar 2017. Møtet den 2. desember 2016 omfattet også et møte med Selskapets konsernsjef og økonomidirektør. Det er også gjennomført flere telefonkonferanser.

Arbeidet med eierskapsmeldingen har etter mandatet vært mer omfattende enn kun å utrede grunnlaget for en felles eierskapsstrategi idet Rådmannsgruppen i tråd med mandatet samtidig har vurdert eierskapsstrategien opp mot Selskapets forlag til omdanning til konsern, og behovet for å endre gjeldende vedtekter og aksjonæravtale der hvor det anses nødvendig i lys av forslaget til eierstrategi.

1.4 Anbefalinger om god eierstyring

Det har nasjonalt og internasjonalt pågått en debatt de siste tiårene om såkalt god «*Corporate Governance*». Med dette siktes til spørsmål som gjelder organiseringen av selskapets ledelse, hvilke overordnede prinsipper selskapet bør styres etter og forholdet mellom aksjonærene og selskapets styre og daglig leder. På norsk brukes gjerne betegnelsen eierstyring og selskapsledelse. Debatten har resultert i en rekke nasjonale og internasjonale prinsipper.

Den gjeldende norske anbefalingen for eierstyring og selskapsledelse utarbeidet av Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse (NUES) er fra oktober 2014. Anbefalingene er i særlig grad rettet mot børsnoterte selskaper og andre selskaper med stor eierkrets. Selskapets styringsprinsipper tar utgangspunkt i disse prinsippene så langt de passer.

KS Eierforum har utarbeidet en «*Corporate Governance*» for kommunalt og fylkeskommunalt eide selskaper og foretak, som er særlig tilpasset kommunal sektor. Anbefalingene er endelig utarbeidet og publisert i desember 2007, og oppdatert sist i november 2015. Kommunelovutvalget, som i 2016 har fremmet forslag til ny kommunelov (NOU 2016:4), har bl.a. foreslått endringer i bestemmelsene om selskapskontroll og nye bestemmelser om eierstyring. Blant annet er det foreslått lovfestet krav om utarbeidelse av eierskapsmelding. Kommunelovutvalget fremhever bl.a.:

«Utvalget mener at både eierskapskontroll og forvaltningsrevisjon er et viktig virkemiddel i den kommunale egenkontrollen.

Oppfølging av kommunens deltakelse i selskaper har nok mange ganger vært mangelfull. Selskaper forvalter ofte store verdier og yter mange sentrale oppgaver på vegne av kommunen. Det er derfor ikke bare viktig at kommunen etablerer gode rutiner for eierstyring, men at kommunen også kontrollerer at den som utøver kommunens eierinteresser i et selskap, gjør dette i tråd med kommunestyrets vedtak, aktuelle lovbestemmelser og så videre.» (NOU 2016:4 side 360, under punkt 27.4.4)

Kommunelovutvalget uttaler følgende om KS sine anbefalinger:

«KS har utarbeidet et sett med anbefalinger om hvordan eierskap bør forvaltes, og hvilke systemer og rutiner kommunen bør etablere. Anbefalingene står sentralt når eierskapskontrollen blir gjennomført, og brukes som kriterier for god eierstyring.» (NOU 2016:4 Ny kommunelov side 359)

Kommunelovutvalget har foreslått et lovfestet krav om utarbeidelse av eierskapsmelding i ny § 27-1:

«§ 27-1 Eierskapsmelding

Kommuner og fylkeskommuner skal minst én gang i valgperioden utarbeide en eierskapsmelding som skal vedtas av kommunestyret eller fylkestinget selv.

Eierskapsmeldingen skal inneholde

- a) kommunens eller fylkeskommunens prinsipper for eierstyring*
- b) oversikt over selskaper, kommunale eller fylkeskommunale foretak og andre virksomheter som kommunen eller fylkeskommunen har eierinteresse eller tilsvarende interesse i*
- c) kommunens eller fylkeskommunens formål med selskaper, kommunale eller fylkeskommunale foretak og andre virksomheter som kommunen eller fylkeskommunen har eierinteresse eller tilsvarende interesse i.»*

Forslaget er nytt i forhold til den någjeldende kommuneloven. Det er redegjort grundig for det nye lovforslaget om utarbeidelse av eierskapsmelding i punkt 27.2.4 i NOU 2016:4.

THEMA Consulting Group («**THEMA**») har på oppdrag for Energi Norge utarbeidet Rapport 2013-46 «*Kartlegging og anbefaling til god eierstyring i kraftnæringen*» (heretter omtalt som «**Rapport 2013-46**»). Basert på undersøkelser hos en rekke selskaper innenfor kraftnæringen kommer THEMA med konkrete anbefalinger for god eierstyring, jf. kapittel 4 i Rapport 2013-46. På side 25 anbefaler THEMA også «*..at eierne bør følge KS sine 19 anbefalinger til god eierstyring*».

KS sin anbefaling inneholder per november 2015 i alt 21 konkrete anbefalinger om kommunal eierstyring, selskapsledelse og kontroll. Det fremgår av KS sin Anbefaling 4:

«Kommunestyrene bør hvert år fastsette overordnede prinsipper for sitt eierskap ved å utarbeide en eierskapsmelding for alle sine selskaper. ... Det bør også utarbeides en felles eierskapsmelding hvis kommunen er medeier i flere selskaper samme med andre kommuner. En slik eierskapsmelding vil sikre felles føringer fra eierne der det er mulig.»

I Anbefaling 5 fremgår:

«Kommunestyret skal utarbeide og bør jevnlig revidere styringsdokumentene og avtalene som regulerer styringen av selskapet.»

Tilsvarende anbefales i Rapport 2013-46:

*«1) **Eierstrategien** bør utformes skriftlig med tydelige styringssignaler. Skriftlighet sikrer robuste og transparente prosesser. Tydelighet sikrer stabil utviklingsretning og måloppnåelse, i tillegg til at det forenkler beslutningsprosessene og dermed gir økt handlekraft.»*

Rådmannsgruppen mener at Eierkommunenenes eierskapsstrategi for Helgeland Kraft AS må utformes i samsvar med de anbefalinger som er utarbeidet for god kommunal eierstyring og selskapsledelse, og i denne sammenheng står KS sine anbefalinger sentralt. Rådmannsgruppen har lagt vekt på å innarbeide disse anbefalingene så langt det er mulig, og med nødvendige konkrete tilpasninger.

2 HELGELAND KRAFT AS

2.1 Den første tiden – fusjonen i 1964

Historien om kraftutvinning i Helgeland skriver seg tilbake til starten av 1900-tallet, da man i 1907 dannet Mo Elektrisitetsverk AS i Rana kommune. I 1914 startet man i Vega med utbygging av vannkraftverk, og da det siden ble mulig å legge sjøkabel til fastlandet mente man at Vega måtte samarbeide med de øvrige kommunene. I 1940 ble andelslaget Sør-Helgeland kraftlag stiftet.

På samme tid var man også i gang med å planlegge et felles kraftlag i Midt-Helgeland, men prosjektet ble utsatt som følge av andre verdenskrig. I 1946 var det klart for konstituerende møte i Midt-Helgeland kraftlag, og i 1951 hadde kraftlaget samlet alle kommunene i regionen.

Kraftbehovet i Helgeland økte etter midten av århundret, og kraftlagene måtte omstille seg for å dekke behovet. I 1961 startet samtalen om en fusjon mellom de to kraftlagene på Helgeland, og i januar 1964 var Helgeland Kraftlag en realitet.

2.2 Vedtakelsen av energiloven i 1990 – diskusjon om ny selskapsform

Energiloven, som trådte i kraft 1. januar 1991, krevde blant annet nye målsettinger og retningslinjer å arbeide etter. Fra HKs «mål og strategi» fra 1993, ble det overordnede målet formulert slik:

«Helgeland Kraftlag skal alltid være den foretrukne leverandør av miljøvennlig energi til alminnelig forsyning på Helgeland.»

Selskapsformen – interkommunalt andelslag med begrenset ansvar – ble ikke endret ved vedtakelsen av energiloven i 1990 som trådte i kraft 1. januar 1991. En endring av selskapsform var gjenstand for diskusjon og behandling utover 1990-tallet. Av styrets innstilling til Rådssak 12/98 «**HELGELAND KRAFTLAG A/L – FRAMTIDIG SELSKAPSFORM – PRINSIPPVEDTAK**» framgår på side 2 under «Oppsummering eierkontakt»:

«Framtidig selskapsform ble diskutert på regionrådmøtene våren 1996 og i møter med kommunenes formannskap 1996/1997 og 1998. Usikkerhet og til dels følelser har preget eierne. Holdningene varierte fra ønsket om videre utredning til klar signalgivning om at aksjeselskap måtte bli framtidig selskapsform. Begrenset omsettbarehet av eierposter er vektlagt og i tillegg ble forholdet eierstørrelse og evt. stemmerettsbegrensning berørt. Omdanning til konsern ble også tatt opp.»

Forslag og utredning av framtidig selskapsform ble behandlet flere ganger i 1998 og 1999.

2.3 Vedtakelsen av lov om interkommunale selskaper i 1999 – omorganisering til aksjeselskap

Lov om interkommunale selskaper ble vedtatt 29. januar 1999. Etter lov om interkommunale selskaper § 41 ble det gitt interkommunale selskaper med begrenset deltakeransvar en frist på fire år fra lovens ikrafttredelse til å være organisert etter aksjeloven eller etter lov om interkommunale selskaper. Hvis Selskapet skulle videreføre et begrenset deltakeransvar måtte Selskapet organiseres etter aksjeloven.

I rådsmøte 3. juni 1999 ble det fattet prinsippvedtak om å organisere Selskapet som aksjeselskap, og styret ble gitt i oppdrag å utarbeide nødvendig beslutningsgrunnlag. Styret vedtok enstemmig utkast

til vedtekter, aksjonæravtale mv for «*HelgelandsKraft AS*» i styremøte 2. november 1999, og av styrets vedtak fremgikk bl.a.:

*«Styrets utkast til vedtekter, aksjonæravtale og åpningsbalanse for «**HelgelandsKraft AS**» datert 2. nov. 1999, som er utarbeidet med den grunnfilosofi at dagens forhold i Helgeland Kraftlag A/L i størst mulig grad skal videreføres, tas umiddelbart opp til diskusjon med eierkommunene.*

Dette innebærer at styret tilrår:

- ikke en direkte overgang til aksjeselskapskonsern på dette stadium*
- at vedtekter og aksjonæravtale ikke åpner for ekstern omsetning av aksjer fra omorganiseringstidspunktet, men at åpning kan gis via aksjonæravtale og endring av vedtekter hvis eierne finner det formålstjenlig*
-» (understreket her)*

Styrets forslag ble sendt ut til Eierkommunene 8. november 1999 med frist for å komme med merknader til forslaget innen utgangen av februar 2000.

Arbeidet med å utrede framtidig selskapsform hadde vist at Eierkommunene så ulikt både på spørsmålet om valg av framtidig selskapsform – aksjeselskap eller interkommunalt selskap – og på spørsmål om fordeling av aksjer, stemmerettsbegrensninger, omsetningsbegrensninger, konsernmodell mv. Det fulgte av overgangsbestemmelsene til lov om interkommunale selskaper at dersom Selskapet skulle omorganiseres som et interkommunalt selskap (med ubegrenset deltakeransvar) krevdes enstemmighet i rådsmøtet. Dersom Selskapet skulle omorganiseres som aksjeselskap var det kun krav om simpelt flertall på rådsmøtet. Det vises til lov om interkommunale selskaper § 41 annet ledd:

«Med mindre deltakerne er enige om å organisere selskapet som selskap etter loven her, kan selskapets representantskap eller tilsvarende organ hvor deltakerne utøver sin myndighet i selskapet, med flertall av de avgitte stemmer beslutte at selskapet skal organiseres som aksjeselskap hvor deltakerne får aksjer, samt treffe de vedtak som i denne forbindelse er nødvendig. Aksjekapitalen skal fordeles på deltakerne etter samme forhold som de eier selskapsformuen i det interkommunale selskapet.»

Basert på tilbakemeldingene fra Eierkommunene var det på det rene at man ikke ville få enstemmig vedtak for å omorganisere Selskapet til interkommunalt selskap med ubegrenset deltakeransvar, som ville være regulert av den nye loven om interkommunale selskaper. Idet vedtak om omdanning til aksjeselskap kunne besluttes med simpelt flertall la Selskapets basert på innhentede juridiske vurderinger til grunn at vedtektene for aksjeselskapet i størst mulig grad måtte videreføres. De forskjellige Eierkommunenes høringsuttalelser til styrets forslag til omdanning til aksjeselskap er oppsummert i styrets anbefaling til rådet i Rådssak 7/00.

Den 22. september 2000 vedtok rådet enstemmig omorganisering til aksjeselskap, i hovedsak i samsvar med styrets forslag og med vedtekter som for alle praktiske formål er tilsvarende de någjeldende vedtekter i Selskapet.

2.4 Etter omorganiseringen til aksjeselskap

Aksjefordelingen mellom Eierkommunene er i dag slik:

- Alstahaug kommune: 10,1 %

- Brønnøy kommune: 9,6 %
- Dønna kommune: 4,4 %
- Grane kommune: 2,5 %
- Hattfjelldal kommune: 2,5 %
- Hemnes kommune: 7,0 %
- Herøy kommune: 3,8 %
- Leirfjord kommune: 3,2 %
- Nesna kommune: 4,6 %
- Rana kommune: 26,8 %
- Sømna kommune: 3,2 %
- Vefsn kommune: 18,3 %
- Vega kommune: 2,9 %
- Vevelstad kommune: 1,2 %

Ovenstående aksjefordeling mellom Eierkommunene er basert på fordelingen av andelskapital mellom kommunene da Selskapet var organisert som interkommunalt andelslag, jf. § 3 i vedtektene for det interkommunale andelslaget. I henhold til denne bestemmelsen skulle:

«Andelskapitalen reguleres etter kommunens folketall hvert 10. år, dog slik at reduksjon i folketall vanligvis ikke skal medføre reduksjon i den innbetalte andelskapital. Ingen kommune skal svare andelskapital for et større folketall enn 20.000. Rådet fastsetter den sats som skal legges til grunn for beregning av andelskapitalen.»

Det fremgår av Rådssak 50/95 at andelskapitalen forut for dette hadde blitt regulert i 1972 og at Selskapet i 1973 fikk inn nye andelseiere etter kommuneinndeling. I 1995, med virkning fra 1. januar 1996, ble andelskapitalen regulert som følge av endringer i folketallet i kommunene, og andelsfordelingen i det interkommunale andelslaget per 1. januar 1996 tilsvarer dagens fordeling av aksjer i Selskapet, som har ligget fast i den tiden Selskapet har vært organisert som aksjeselskap.

Det foreligger også et ansvarlig lån i Selskapet, resterende saldo for det ansvarlige lånet er per 31. desember 2016 i størrelsesorden 225 millioner kroner. Følgende er historikken for utviklingen av ansvarlige lån i selskapet:

- 14.06.2001 Ordinær generalforsamling: Ekstraordinært utbytte MNOK 250 som konverteres til ansvarlig lån. Nedbetalingstid 6 år. (lån 1)
- 13.12.2001 Ekstraordinær generalforsamling: Tilleggsutbytte MNOK 200 som konverteres til ansvarlig lån. Avdragsfritt tom 2005, deretter nedbetaling etter nærmere avtale avhengig av HKs finansielle situasjon. (lån 2)
- 16.05.2006 Ordinær generalforsamling: Ekstraordinært utbytte MNOK 250 som konverteres til ansvarlig lån (lån 3). Dette lån slås sammen med eksisterende avdragsfrie lån MNOK 200 (lån 2). Det samlede lån, MNOK 450, er rentebærende fra 2007 og nedbetales i like terminer (MNOK 22,5 pr år) over 20 år fom 2007.

Etter avtalen om ansvarlig lån er lånet fordelt forholdsmessig på samme måte som fordelingen av aksjer i Selskapet. Av avtalen følger at lånet forrentes lik 5 års statsobligasjonsrente med påslag på 1 %, jf. Låneavtalen punkt 4. Det fremgår av Låneavtalen punkt 5 at lånet skal tilbakebetales med 40 like store avdrag over 20 år. Per 1. januar 2017 er lånet nedbetalt med om lag ½.

2.5 Aksjeloven som ramme

Selskapet er organisert som aksjeselskap og eierstyringen må følgelig skje innenfor rammen av aksjeloven av 13. juni 1997 nr. 44.

Aksjeloven har detaljerte regler om kompetansefordelingen mellom selskapets eiere og selskapets ledelse. Helt grunnleggende er at eierne må utøve sin kompetanse på generalforsamlingen, jf. aksjeloven § 5-1 første ledd «*Gjennom generalforsamlingen utøver aksjeeierne den øverste myndighet i selskapet*». Så lenge eier utøver sin kompetanse ved beslutninger på generalforsamlingen kan eier i prinsippet instruere styret i hvilket som helst spørsmål, forutsatt at dette ikke er i strid med ufravikelige regler i aksjeloven eller annen lovgivning. Grenser for generalforsamlingens instruksjonsrett følger bl.a. av aksjeloven § 5-2 annet ledd:

«Når selskapet har bedriftsforsamling eller når det er avtalt at selskapet ikke skal ha bedriftsforsamling, gjelder reglene i § 6-35, jf lov om allmennaksjeselskaper § 5-1 annet ledd.»

Av henvisningen følger bl.a. følgende av allmennaksjeloven § 6-37 fjerde ledd:

- «(4) Etter forslag fra styret treffer bedriftsforsamlingen avgjørelse i saker som gjelder:*
- 1. Investeringer av betydelig omfang i forhold til selskapets ressurser.*
 - 2. Rasjonalisering eller omlegging av driften som vil medføre større endring eller omdisponering av arbeidsstyrken.*

Dersom det er avtalt at selskapet ikke skal ha bedriftsforsamling, skal styret treffe avgjørelser som nevnt i første punktum, jf § 6-12 femte ledd. Vedtektene kan dessuten bestemme at det til visse arter forretninger som ikke hører under den daglige ledelse, skal kreves samtykke av bedriftsforsamlingen.»

En annen begrensning i generalforsamlingens instruksjonsrett gjelder utbetaling av utbytte, jf. aksjeloven § 8-2 første ledd:

«Beslutning om utdeling av utbytte treffes av generalforsamlingen etter at styret har lagt frem forslag om utdeling eller annen anvendelse av overskudd. Det kan ikke besluttes utdelt høyere utbytte enn styret har foreslått eller godtar.»

Generalforsamlingen treffer normalt sine avgjørelser med alminnelig flertallskrav, jf. aksjeloven § 5-17 første ledd «*En beslutning av generalforsamlingen krever flertall av de avgitte stemmer, om ikke noe annet er bestemt i loven. Står stemmetallet likt, gjelder det som møtelederen slutter seg til, også når denne ikke har stemmerett*». Vedtak om vedtektsendring krever imidlertid kvalifisert flertall, jf. aksjeloven § 5-18 første ledd «*Beslutningen krever tilslutning fra minst to tredeler så vel av de avgitte stemmer som av den aksjekapital som er representert på generalforsamlingen*». Aksjeloven åpner i betydelig grad for å fastsette skjerpede flertallskrav, men en praktisk viktig begrensning i vedtektsfriheten følger av aksjeloven § 5-3 annet ledd som slår fast at «*En stemmerettsbegrensning som er knyttet til en aksje eller person, er uten betydning i forhold til bestemmelser i denne loven som gir rettigheter til hver aksjeeier eller til aksjeeiere som eier eller representerer en viss del av aksjekapitalen*». Sistnevnte bestemmelse omtales nærmere nedenfor i punkt 2.6.2.

Etter aksjeloven er utgangspunktet at aksjer er fritt omsettelige, jf. aksjeloven § 4-15:

«§ 4-15. Aksjers omsettelighet

- (1) Aksjer kan skifte eier ved overdragelse og på annen måte for så vidt annet ikke er bestemt i lov, selskapets vedtekter eller avtale mellom aksjeeierne.
- (2) Erverv av aksje er betinget av samtykke fra selskapet med mindre det er fastsatt i vedtektene at samtykke ikke kreves, jf §§ 4-16 og 4-17.
- (3) Aksjeeierne har rett til å overta en aksje som har skiftet eier med mindre noe annet er fastsatt i vedtektene, jf §§ 4-19 til 4-23.
- (4) For omsetningsbegrensninger som er fastsatt i vedtektene eller avtale mellom aksjeeierne, gjelder avtaleloven § 36 tilsvarende.
- (5) Bestemmelsene i første til fjerde ledd, jf §§ 4-16 til 4-23, gjelder tilsvarende for tegningsrett til aksjer.»

Selv om aksjelovens hovedregel slår fast at aksjer er fritt omsettelige følger viktige begrensninger både av reglene om at erverv av aksjer krever samtykke fra styret og av bestemmelsene om forkjøpsrett for andre aksjonærer. Det er også adgang til å begrense omsetteligheten av aksjene i vedtektene, slik det for eksempel er gjort i vedtektene til Selskapet.

Rammer for eierstyringen følger selvfølgelig også av annen lovgivning. Praktisk viktig for kommuner er reglene om habilitet i forvaltningsloven § 6:

«En offentlig tjenestemann er ugild til å tilrettelegge grunnlaget for en avgjørelse eller til å treffe avgjørelse i en forvaltningssak

-
- e) når han leder eller har ledende stilling i, eller er medlem av styret eller bedriftsforsamling for
1. et samvirkeforetak, eller en forening, sparebank eller stiftelse som er part i saken, eller
 2. et selskap som er part i saken. Dette gjelder likevel ikke for person som utfører tjeneste eller arbeid for et selskap som er fullt ut offentlig eid og dette selskapet, alene eller sammen med andre tilsvarende selskaper eller det offentlige, fullt ut eier selskapet som er part i saken.»

Bestemmelsen er bakgrunnen for at KS i sine anbefalinger fraråder å oppnevne ordfører og rådmann som medlem av styrer i selskapene, jf. Anbefaling 15 om «*Habilitetsvurderinger*». Ingen kommunalt ansatte eller folkevalgte skal håndtere saker i kommunen som gjelder et selskap der de selv er styremedlem. Dette gjelder uansett om selskapet er privat eid eller helt eller delvis offentlig eid.

2.6 Selskapets vedtekter

2.6.1 Generelt

De gjeldende vedtekter representerer en ramme for eierstyringen og eierstrategien. Rådmannsgruppen har ansett det å ligge innenfor sitt mandat å vurdere om det er behov for å gjøre endringer i de gjeldende vedtekter i forbindelse med oppfyllelsen av lovgivers krav om selskapsmessig og funksjonelt skille, og utarbeidelsen av en felles eierstrategi.

Det er særlig vedtektenes bestemmelser om begrensning av stemmerett og adgangen til å omsette eierandeler som påkaller oppmerksomhet. I forbindelse med anbefalingen om innføring av en ny styringsmodell for Selskapet har Rådmannsgruppen også ansett det som naturlig å drøfte om ordningen med bedriftsforsamling skal videreføres, og om det er behov for særskilt regulering i datterselskapenes vedtekter av viktige beslutninger som gjelder vedtektsendringer, fusjoner, fisjoner o.l.

2.6.2 Stemmerettsbegrensning

Gjeldende vedtekters § 5 annet avsnitt, som av Selskapet ble foreslått videreført i utkast til vedtekter for holdingselskapet, begrenser det antallet stemmer aksjonærene kan avgi på generalforsamlingen.

Bestemmelsen fastsetter at ingen kan stemme for mer enn 15,4 % av den samlede aksjekapital, dog vises til § 12 hvor det fremgår at endring av vedtektene skal skje ved vedtak på generalforsamlingen så vel av de avgitte stemmer «*som av aksjekapitalen*» som er representert på generalforsamlingen. Poenget er at ved beslutninger som krever oppslutning fra en bestemt andel av aksjekapitalen, får også andel av aksjekapital over 15,4 % betydning. Dette har sammenheng med aksjelovens § 5-3 annet ledd som begrenser betydningen av stemmerettsbegrensninger:

«En stemmerettsbegrensning som er knyttet til en aksje eller person, er uten betydning i forhold til bestemmelser i denne loven som gir rettigheter til hver aksjeeier eller til aksjeeiere som eier eller representerer en viss del av aksjekapitalen. Det samme gjelder i forhold til bestemmelser som - for at en beslutning skal være truffet - krever tilslutning fra en viss del av den aksjekapital som er representert på generalforsamlingen.»

I praksis har stemmerettsbegrensningen kun betydning for kommunene Rana og Vefsn. Men bestemmelsen har som nevnt ingen betydning for bestemmelser i aksjeloven som krever oppslutning fra en viss andel av den kapitalen som er representert på generalforsamlingen. Dette betyr at for alle mer substansielle vedtak får stemmerettsbegrensningen begrenset betydning, for eksempel beslutninger om vedtektsendring etter aksjeloven § 5-18 første ledd:

«Beslutning om å endre vedtektene treffes av generalforsamlingen, hvis ikke noe annet er fastsatt i lov. Beslutningen krever tilslutning fra minst to tredeler så vel av de avgitte stemmer som av den aksjekapital som er representert på generalforsamlingen.»

Dette innebærer for eksempel at etter gjeldende vedtekter vil Rana (26,8 %) og Hemnes (7,0 %) til sammen ha negativt flertall på generalforsamlingen i Selskapet ved at de representerer mer enn 1/3 av aksjekapitalen.

Gjeldende stemmerettsbegrensning har sin bakgrunn i tilsvarende bestemmelser i vedtektene til det interkommunale andelslaget Helgeland Kraft A/L, dvs. at bestemmelsen ble videreført da selskapet ble omdannet til aksjeselskap i 2000. Bakgrunnen for bestemmelsen er forklart i vedlegg til Selskapets brev til Eierkommunene datert 8. november 1999. Som vedlegg fulgte bl.a. «*Notat fra advokatfirmaet Thommessen Krefting Greve Lund (TKGL) av 25.10.99 som redegjør for de ulike endringsforslag*», og av notatet side 3 fremgår:

«Det er etter avtale satt inn en stemmerettsbegrensning i niende ledd. Generelt vil vi fremholde at det ikke er klart hvordan stemmereglene skal utformes. Reelt gir dagens bestemmelser anvisning på en differensiering av stemmevekten basert på folketall begrenser opp til 20 000 innbyggere. Rådet har 26 medlemmer, dette innebærer at ingen enkelt medlem i dag kan stemme for mer enn 15,4 % av stemmene i rådet.»

Dette var altså en videreføring av bestemmelsen i vedtektene for det interkommunale andelslaget om representasjon i «rådet» (som tilsvarer generalforsamlingen i et aksjeselskap). Vedtektene som gjaldt på omdanningstidspunktet skrev seg fra 9. desember 1994, og om sammensetning av rådet het det i § 7:

«Rådets medlemmer med varamedlemmer velges av vedkommende kommunestyre. Det velges et rådsmedlem med varamedlem for hver kommune med folketall inntil 5.000. For

kommuner med større folketall velges 1 rådsmedlem med varamedlem pr. 5.000 innbyggere og påbegynt del av 5.000 basert på folketall pr. 1. januar i det år det holdes kommunevalg. Ingen kommune kan ha flere enn 4 rådsmedlemmer.»

Basert på de opplysninger som har vært tilgjengelige er Rådmannsgruppen ikke kjent med at stemmerettsbegrensningen har hatt noen praktisk betydning ved avstemminger på generalforsamlingene i Selskapet. Etter at Selskapet ble vedtatt organisert som aksjeselskap i 2000 som følge av lov om interkommunale selskaper får stemmerettsbegrensningen heller ingen betydning for beslutninger som krever oppslutning av en viss andel av den kapital som er representert.

2.6.3 Omsetningsbegrensning

Av gjeldende vedtekter § 1, som er foreslått videreført i utkast til vedtekter for holdingselskapet, følger at kun Eierkommunene kan være aksjonærer i Selskapet. Det er anledning til å oppstille slike vedtektsbestemte krav etter aksjeloven av 1997 § 4-18.

Denne vedtektsbestemmelsen begrenser muligheten til å selge seg helt eller delvis ut av Selskapet, hvilket er tilsiktet. Det er tatt høyde i gjeldende aksjonæravtale fra 2000 for at vedtektene kan endres slik at aksjer også kan selges til andre enn de eksisterende eierkommuner, jf. aksjonæravtalens § 3 tredje – femte avsnitt.

Det var ulike syn blant Eierkommunene ved omorganiseringen til aksjeselskap i 2000 på om det skulle åpnes for salg av aksjer til andre enn Eierkommunene. Ved omorganiseringen til aksjeselskap videreførte man bestemmelsen i vedtektene for det interkommunale andelslaget, av disse vedtekter fulgte av § 1:

«Selskapets råd kan med 2/3 flertall ta inn andre kommuner som medlemmer av selskapet på betingelser som fastsettes i særskilt overenskomst mellom vedkommende inntredende kommune og selskapets råd.»

Som nevnt bygget forslaget om omorganisering til aksjeselskap på «den grunnfilosofi at dagens forhold i Helgeland Kraftlag A/L i størst mulig grad skal videreføres». Begrunnelsen for å videreføres omsetningsbegrensningene er bl.a. belyst i styrets innstilling i Rådssak 12/98 side 5:

«Omsetningsbegrensninger for eierposter

Våre eiere har så langt uttrykt sterkt ønske om omsetningsbegrensninger på eierpostene. Hovedargumentet har vært frykten for at noen skulle falle for fristelsen å selge «arvesølvet» som HK utgjør. Privatisering av den type samfunnsmessige viktige virksomhet HK utøver er også anført som et faremoment. I tillegg kommer de sterke virkemidler som staten har for å sikre fortsatt offentlig eierskap ved konsesjonsmessige betingelser som krever en stor offentlig eierandel i vannkraftanlegg. Eierpostoverdragelser kan få negative konsesjonsrettslige konsekvenser hvis en ikke har klare begrensninger.»

Enkelte Eierkommuner ønsket i 2000 også at Selskapet skulle omorganiseres som aksjeselskap og direkte i en konsernstruktur. Disse kommuner var også opptatt av at aksjene burde være omsettelige. I styrets kommentarer til disse innspillene i innstilling til Rådssak 7/00 fremgår bl.a. på side 5 annet kulepunkt:

«Ved en vurdering av konsernetablering er det naturlig å ta opp eierskap/omsettbarehet i mor- og/eller datterselskaper.»

En omdanning til konsern vil kunne gjøre Kommunenes eierstyring i Selskapet mer avledet og indirekte. Uten særskilt regulering kan eierskapet i de underliggende datterselskapene endres, f.eks. ved fusjon av nettvirksomheten med et annet selskap, opptak av nye eiere ved rettet emisjon osv uten at aksjonærene i holdingselskapet har direkte innflytelse på beslutningene. På denne bakgrunnen kan det reises spørsmål om det er behov for å opprettholde omsetningsbegrensningen i vedtektenes § 1.

En fjerning av omsetningsbegrensningene reiser også spørsmål nært forbundet med Eierkommunenes strategi for sitt eierskap til Selskapet, og en eventuell fjerning av omsetningsbegrensningene bør derfor etter Rådmannsgruppens syn settes på agendaen i forbindelse med arbeidet med å utarbeide en felles eierstrategi for Eierkommunene. Om omsetningsbegrensningene bør videreføres etter omdanning til konsern, er et eierpolitisk spørsmål.

I denne forbindelsen kan det vises til «*Norsk anbefaling – Eierstyring og selskapsledelse*» 30. oktober 2014¹, anbefaling 5 om fri omsettelighet hvor det i kommentaren fremgår:

«Utgangspunktet etter børsregelverket er at eventuelle vedtektsbestemmelser om styresamtykke, eierbegrensninger eller andre omsetningsbegrensninger bare kan benyttes hvis det foreligger skjellig grunn til det, og bruk av omsetningsbegrensningene ikke skaper forstyrrelse i markedet.»

Nevnte anbefaling retter seg i første rekke til selskaper hvis aksjer omsettes i regulerte markeder, og er selvfølgelig ikke uten videre treffende for Selskapet. For Selskapet er det også særlige behov som følge av kravet til offentlig eierskap i konsesjonslovene. Poenget som man kan merke seg i ovenstående sitat er at det er viktig at eventuelle omsetningsbegrensninger e.l. må være saklig begrunnet.

2.6.4 Bedriftsforsamlingen

Selskapet foreslo våren 2016 også å videreføre de gjeldende bestemmelser i vedtektene og aksjonæravtalen om bedriftsforsamlingen, herunder bestemmelsene om valgkomitéer for valg til henholdsvis styre og bedriftsforsamling. Det vises til gjeldende vedtekters § 7 og gjeldende aksjonæravtale § 5.

Innføringen av bedriftsforsamling ved omorganiseringen til aksjeselskap i 2000 var begrunnet med aksjelovens bestemmelser. Bestemmelser om bedriftsforsamling følger av aksjeloven § 6-35:

«§ 6-35. Bedriftsforsamling

- (1) I selskaper med flere enn 200 ansatte skal det velges en bedriftsforsamling på 12 medlemmer eller et høyere antall, delelig med tre, som fastsettes av generalforsamlingen. Bestemmelsene om bedriftsforsamling i lov om allmennaksjeselskaper gjelder tilsvarende.*
- (2) Det kan avtales mellom selskapet og et flertall av de ansatte eller fagforeninger som omfatter to tredeler av de ansatte, at selskapet ikke skal ha bedriftsforsamling, jf § 6-4 tredje ledd. Kongen kan gi nærmere regler om inngåelse av en slik avtale og avtalens innhold. Bestemmelsene om slik avtale i lov om allmennaksjeselskaper gjelder tilsvarende.*
- (3) Det kan bestemmes i vedtektene at selskapet skal ha bedriftsforsamling selv om vilkårene i første ledd ikke foreligger. Bestemmelsene om bedriftsforsamlingen i lov om allmennaksjeselskaper gjelder i så fall tilsvarende, hvis ikke vedtektene fastsetter noe annet.»*

Aksjeloven § 6-35 første ledd viser til bestemmelsene i allmennaksjeselskapsloven, som i kapittel 6 IV har detaljerte bestemmelser om bedriftsforsamlingen. Bestemmelsene i gjeldende vedtekters § 7 om

¹ www.nues.no

bedriftsforsamlingens oppgaver tilsvarer i hovedsak bestemmelsene i allmennaksjeloven § 6-37. Etter vedtektenes § 7 skal bedriftsforsamlingen bl.a. velge styre og styrets leder/nestleder, føre tilsyn med styrets og administrerende direktørs forvaltning av selskapet, fatte vedtak om investeringer av betydelig omfang i forhold til selskapets ressurser og fatte vedtak om rasjonalisering eller omlegging av driften som vil medføre større endring eller omdisponering av arbeidsstyrken.

Selskapets forslag våren 2016 om å videreføre ordningen med bedriftsforsamling synes ikke å ha annen begrunnelse enn intensjonen om å endre mist mulig på de bestående forhold. Bedriftsforsamlingen er foreslått videreført som selskapsorgan i holdingselskapet. Det er ikke nærmere vurdert om det er hensiktsmessig å videreføre bedriftsforsamlingen som selskapsorgan, eller om man bør ivareta de ansattes rett til representasjon på annen måte, for eksempel ved å øke representasjonen i styret eller gi de ansatte styrerepresentasjon i datterselskapenes styre hvor det operasjonelle virksomheten vil ligge ved en omdanning til konsern. De ansattes representasjon følger i utgangspunktet direkte av aksjeloven ut fra antallet ansatte i de respektive datterselskaper.

Etter Rådmannsgruppens syn må det vurderes om det er hensiktsmessig å videreføre bedriftsforsamlingen for holdingselskapet. For det første er det etter aksjeloven ingen automatikk i dette, ansatte i ulike datterselskaper skal ikke uten videre summeres ved vurderingen av om bedriftsforsamling er pålagt. Det vises til allmennaksjeloven § 6-35 fjerde og femte ledd:

«(5) Tilhører et selskap et konsern eller en annen gruppe foretak som er knyttet sammen gjennom eierinteresser eller felles ledelse, kan det inngås skriftlig avtale mellom konsernet eller gruppen og et flertall av de ansatte, eller mellom konsernet eller gruppen og én eller flere lokale fagforeninger som representerer et flertall av de ansatte i konsernet eller gruppen, om at de ansatte i konsernet eller gruppen ved anvendelse av første ledd skal regnes som ansatt i selskapet, og at valg etter fjerde ledd skal foretas av og blant de ansatte i konsernet eller gruppen.»

«(6) Tilhører et selskap et konsern eller en annen gruppe foretak som er knyttet sammen gjennom eierinteresser eller felles ledelse, og det ikke er inngått avtale etter femte ledd, kan Kongen etter søknad fra konsernet eller gruppen, eller et flertall av de ansatte i konsernet eller gruppen eller én eller flere lokale fagforeninger som representerer et flertall av de ansatte i konsernet eller gruppen, bestemme at de ansatte i konsernet eller gruppen ved anvendelse av første ledd skal regnes som ansatt i selskapet, og at valg etter fjerde ledd skal foretas av og blant de ansatte i konsernet eller gruppen.»

Poenget er at det er ingen automatikk etter aksjeloven at bedriftsforsamlingen videreføres når Selskapet omdannes til konsern, og hvor det i hvert av konsernselskapene er færre enn 200 ansatte. Av forskrifter som er gitt til aksjeloven følger at bedriftsforsamlingen selv kan beslutte å avvikle bedriftsforsamlingen når det er færre enn 200 ansatte i selskapet.

Bestemmelsene om bedriftsforsamlingens gjøremål, særlig om innflytelse på betydelige investeringer mv. passer også dårligere når bedriftsforsamlingen er opprettet i holdingselskapet og hvor den egentlige virksomheten utøves i datterselskapene.

Rådmannsgruppen mener at det ikke er hensiktsmessig å videreføre dagens ordning med bedriftsforsamling. Det er som nevnt anledning til å inngå avtale mellom de ansatte og selskapet om at selskapet ikke skal ha bedriftsforsamling, i så fall skal de ansatte ha utvidet representasjon i styret. Bestemmelsene om bedriftsforsamling er instruktivt oppsummert av professor Tore Bråten i Magma 5/2000², om bakgrunnen for reglene skriver han bl.a.:

² <https://www.magma.no/bedriftsforsamlingens-rolle?tid=213203>

«Bedriftsforsamlingen ble etablert som et selskapsorgan gjennom en lovendring i begynnelsen av 1970-årene. Ordningen tok særlig sikte på å styrke de ansattes innflytelse. Bedriftsforsamlingen er et særnorsk fenomen.

Reglene i bedriftsforsamlingen i aksjelovene av 1997 er på nesten alle punkter en videreføring av tidligere lovgivning. De fleste av reglene om bedriftsforsamlingen finnes i allmennaksjeloven. Den som skal sette seg inn i reglene med utgangspunkt i aksjeloven, vil nok oppfatte reglene som nokså uoversiktlige.

I aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper som har flere enn 200 ansatte, skal det som hovedregel være en bedriftsforsamling. I det enkelte selskap kan det imidlertid inngås en avtale mellom selskapet og de ansatte om at selskapet ikke skal ha bedriftsforsamling. De ansatte skal i så fall ha en utvidet representasjon i styret, og styret skal overta noen funksjoner som ellers ville ligge under bedriftsforsamlingen.»

Inger Marie Hagen har publisert en artikkel om bedriftsforsamlingen i Magma 2/2015³ om «Bedriftsforsamling – en ubrukt ressurs eller et ubrukelig organ?». Artikkelen er basert på en intervjuundersøkelse Fafo foretok i 2013. Hagen oppsummerer slik i punkt 5.4 i artikkelen:

«Bedriftsforsamlingen har få (om noen) venner i dag. Aktørene vi har snakket med, har alle vært opptatt av at bedriftsforsamlingens muligheter til å påvirke de viktige beslutningene er små. Det er styret som står i sentrum, og behandlingen i bedriftsforsamlingen blir sandpåstrøing i etterkant. Flere har også påpekt at bedriftsforsamling kan føre til et uheldig forhold mellom ansvar og innflytelse. Det er styret og styremedlemmene som sitter på ansvaret, men bedriftsforsamlingen er likevel gitt betydelig innflytelse. Denne betydelige innflytelsen forblir imidlertid i hovedsak en potensiell innflytelse. Bedriftsforsamlingen kan stoppe viktige vedtak, men det gjøres svært sjelden eller aldri. Dette er våre aktører enige om.

De aller fleste norske selskaper har utnyttet muligheten loven gir, og avvirket sin bedriftsforsamling. Dersom ordningen skal opprettholdes, må den sannsynligvis gis et nytt innhold.»

Etter Rådmannsgruppens vurdering er det ikke naturlig at eierkommunene viderefører bedriftsforsamlingen i sin nåværende form i en konsernstruktur. Rådmannsgruppen foreslår at bedriftsforsamlingen avvikles. Formålet med dette tiltaket er å skape en klar rolle- og ansvarsfordeling mellom styret og eier, noe som gir en mer direkte eierstyring. Ved innføring av en ny styringsmodell vil de ansattes rettigheter bli ivaretatt iht. gjeldende lover og eventuelle avtaler. Det er i det videre lagt til grunn at en ny styringsmodell uten bedriftsforsamling etableres. Avviklingen av bedriftsforsamlingen forutsettes drøftet og gjennomført med de ansattes representanter i Selskapet.

2.7 Aksjonæravtalen fra oktober/desember 2000

2.7.1 Oversikt

I forbindelse med at Selskapet ble vedtatt omdannet til aksjeselskap i 2000 ble det også inngått en aksjonæravtale mellom Eierkommunene. Gjeldende aksjonæravtale er datert 26. oktober/8. desember 2000. De sentrale bestemmelsene i aksjonæravtalen gjelder overdragelse av aksjer, jf. § 3, og bestemmelser om sammensetningen av bedriftsforsamlingen.

³ <https://www.magma.no/bedriftsforsamling-en-ubrukt-ressurs-eller-et-ubrukelig-organ?tid=213203>

2.7.2 Bestemmelser om overdragelse av aksjer

Aksjonæravtalens bestemmelser om overdragelse av aksjer i § 3 inneholder også bestemmelser som kun får betydning dersom vedtektene endres slik at aksjer kan overdras til andre enn Eierkommunene, bl.a. bestemmelser som skal sikre Selskapets konsesjonsrettslige status og plikt til å innføre bestemmelser om forkjøpsrett. Sistnevnte er strengt tatt overflødig idet Selskapets er stiftet etter at gjeldende aksjelov trådte i kraft, og da følger forkjøpsretten direkte av aksjeloven § 4-17, det er ikke nødvendig å vedtektsfeste at aksjonærene skal ha forkjøpsrett.

I § 3 første avsnitt i aksjonæravtalen er det gitt nærmere regler om plikt til å varsle Selskapet dersom en aksjonær ønsker å overdra aksjer i Selskapet.

2.7.3 Bestemmelser om sammensetning av bedriftsforsamlingen

Aksjonæravtalens § 5 har bestemmelser om sammensetningen av bedriftsforsamlingen. Kjernen i bestemmelsen er å sikre representasjon i bedriftsforsamlingen som reflekterer eierfordelingen og distriktsvis representasjon og det fastsettes at en aksjonær eller gruppe av aksjonærer er *«berettiget til å nominere en representant til bedriftsforsamlingen for hver 5 % eierandel»*.

Bestemmelsen må leses i sammenheng med vedtektenes § 7 om bedriftsforsamlingen. Etter vedtektene skal bedriftsforsamlingen ha 27 medlemmer, hvorav Eierkommunene på generalforsamlingen velger 18 og de øvrige 9 av og blant de ansatte i Selskapet.

Idet Rådmannsgruppen foreslår å ikke videreføre bedriftsforsamlingen som selskapsorgan, er det heller ingen grunn til å videreføre bestemmelsene om sammensetningen av bedriftsforsamlingen i aksjonæravtalen.

2.8 Lovendring om krav til selskapsmessig og funksjonelt skille

2.8.1 Lovendring 29. mars 2016 nr. 48 til energiloven

Selskapets forslag våren 2016 om omdanning til konsern var som nevnt først og fremst begrunnet med de nye kravene til selskapsmessig og funksjonelt skille som ble vedtatt av lovgiver før påsken 2016.

Ved lovvedtak 29. mars 2016 nr. 48 vedtok Stortinget endringer i energiloven, bl.a. om krav til selskapsmessig og funksjonelt skille for nettvirksomheten i integrerte foretak. Loven er sanksjonert av ved klg.res. 27. mai 2016.

Integrerte foretak er definert i den nye energiloven § 1-3 tredje ledd:

«Med integrert foretak forstås i denne lov: Foretak eller en gruppe av foretak som driver overføring, omforming eller fordeling av elektrisk energi (nettvirksomhet) i tillegg til annen virksomhet. En gruppe av foretak omfattes dersom en fysisk eller juridisk person kan utøve direkte eller indirekte kontroll med foretak i gruppen.»

Selskapet er et integrert foretak etter definisjonen ovenfor.

Kravet til *selskapsmessig skille* følger nå av den nye lovs § 4-6:

*«§ 4-6. (Krav om selskapsmessig skille)
I et integrert foretak skal nettvirksomhet være organisert som en egen selvstendig juridisk enhet, adskilt fra annen virksomhet. Nettforetak skal ikke ha direkte eller indirekte kontroll*

over foretak som driver annen virksomhet. Foretak som driver produksjon eller omsetning av elektrisk energi eller konsesjonspliktig fjernvarmevirksomhet, skal ikke ha direkte eller indirekte kontroll over nettforetak.

Første ledd er ikke til hinder for samarbeid om felles driftssentral mellom nettforetak og foretak som driver produksjon av elektrisk energi eller fjernvarmevirksomhet, så lenge nettforetaket har styring og ansvar for driftssentralens nettfunksjoner. Departementet kan gi forskrift om nettforetaks adgang til å selge eller leie ut egen kapasitet, herunder driftskontrollfunksjoner, overskuddskapasitet og i beredskapssituasjoner.

Departementet kan gi dispensasjon fra hele eller deler av kravet om selskapsmessig skille. Departementet kan gi nærmere forskrifter om selskapsmessig skille og fastsette vilkår i konsesjon etter § 4-1 om forhold som nevnt i denne bestemmelsen.»

Kravet til funksjonelt skille følger av den nye lovs § 4-7:

«§ 4-7. (Krav om funksjonelt skille)

Personer i ledelsen i nettforetak kan ikke delta i ledelsen i foretak som driver annen virksomhet innenfor det integrerte foretaket.

Morselskap eller kontrollerende eier i det integrerte foretaket skal ikke gi instruks til nettforetak om den daglige driften eller om avgjørelser vedrørende utbygging eller oppgradering av nettet.

Dette er ikke til hinder for overordnet styring med nettforetakets økonomiske rammer.

Departementet kan gi dispensasjon fra hele eller deler av kravet til funksjonelt skille.

Departementet kan gi nærmere forskrifter om funksjonelt skille og fastsette vilkår for konsesjon etter § 4-1 om forhold som nevnt i denne bestemmelsen.»

Ved kgl.res. 27. mai 2016 er loven trådt i kraft og det er gitt følgende bestemmelser om ikraftsetting:

«Delt ikraftsetting av [lov 27. mai 2016 nr. 18](#) om endringer i energiloven (skille mellom nettvirksomhet og annen virksomhet mv.). Loven trer i kraft 1. juli 2016, med unntak av romertall I § 1-3 tredje og sjette ledd, § 4-6 og § 4-7, som trer i kraft 1. januar 2021.»

Forut for lovendringen hadde kravet om selskapsmessig og funksjonelt skille kun omfattet nettselskap med mer enn 100 000 abonnenter. Etter lovvedtaket i mars 2016 gjelder kravet om slikt skille for alle nettselskap. Lovforslaget ble vedtatt etter betydelige forhandlinger i Energi- og miljøkomiteen på Stortinget. Kravet om selskapsmessig skille fikk bred støtte i Stortinget, det var særlig kravet om funksjonelt skille som var omdiskutert. Regjeringens forslag ble sikret flertall av Venstre og Miljøpartiet De Grønne, men fristen for å gjennomføre skillet ble utsatt til 1. januar 2021. Deler av mindretallet har varslet omkamp om kravet til funksjonelt skille dersom det blir grunnlag for det etter neste stortingsvalg.

2.8.2 Hva innebærer krav om selskapsmessig og funksjonelt skille?

Betydningen for Selskapet er beskrevet i Selskapets forslag til omdanning til konsernmodell, i notat av 18. mars 2016 er betydningen kort oppsummert bl.a. slik:

«Kravene til selskapsmessig og funksjonelt skille innebærer at nettvirksomheten må skilles ut i en separat juridisk enhet. Nettselskapet kan ikke selv drive eller kontrollere annen virksomhet, og foretak som driver produksjon eller omsetning av elektrisk energi eller konsesjonspliktig fjernvarmevirksomhet skal ikke ha direkte eller indirekte kontroll over nettforetak. Videre kan

ikke personer i ledelsen i nettforetak delta i ledelsen i foretak som driver konkurranseutsatt virksomhet.»

Selskapet har foreslått å oppfylle kravet om selskapsmessig skille ved en konsernmodell; nettvirksomheten og øvrige virksomhetsområder skilles ut i egne datterselskaper som er 100 % eid av holdingselskapet/morselskapet.

2.8.3 Frist for gjennomføring av de nye kravene

Som det fremgår ovenfor er det gitt en relativt romslig frist for å gjennomføre de nye kravene til selskapsmessig og funksjonelt skille, det må være gjennomført innen 1. januar 2021.

Dette innebærer at også Kommunene har god tid til å vurdere overgang til en konsernmodell, det er ingen grunn til at dette må gjennomføres nå innen den fremdriftsplanen Selskapet har lagt opp til dersom Kommunene mener det er behov for mer tid. I den forbindelse nevner vi at det er gitt noe motstridende signaler fra ulike miljøer når det gjelder graden av tidspress som påhviler selskapene, særlig har en del konsulentmiljøer skapt inntrykk av at nettselskapene er under betydelig tidspress. Leder Knut Lockert i Defo kommenterte dette, og skrev i en lederkommentar tidligere i år «*Spørsmålet om når*» på Defos hjemmesider⁴ bl.a. følgende:

«Det er slik vi ser det, gode grunner til at en gjennomføring av lovkravet om selskapsmessig- og funksjonelt skille kan skje i flere etapper. En gjennomføring av det selskapsmessige skillet kan gjøres først. Når og hvordan må selskapene ta en vurdering av, etter eget behov. Man kan starte nå, eller ta det når man nærmer seg 2021.

Flere selskaper ser på dette som en anledning til å gjennomgå hele virksomheten og vil bruke den tiden som trengs, for å lande på et best mulig resultat for selskapene, eierne og kundene. Deretter kan man gjennomføre kravet til det funksjonelle skillet. Kravet til det funksjonelle skillet, står med andre ord ikke i veien for det selskapsmessige skillet, men er en forlengelse av dette.»

Selskapets plan er - og har vært - å gjennomføre de nye lovkravene etappevis, først selskapsmessig skille og deretter funksjonelt skille. Selskapet har i prosessen også gitt uttrykk for at fordelene ved en konsernetablering nå er så vidt store at en konsernetablering er ønskelig uavhengig av et eventuelt lovkrav.

⁴ <http://www.defo.no/artikler/2016/4/6/sporsmalet-om-nar/>